

Tayler Patrick

Zsilettpengével felsértett illúziók

**Hornyik Sándor:
A szürnaturalizmus
archeológiája**

ELKH BTK, Művészettörténeti
Intézet, Budapest, 2021, 527 oldal

Már az első bekezdés alatti, tériszonyt ébresztő lábjegyzetsor beránt minket a könyv címének archeológiametaforájába, mely egyben az egész kötet módszerének is kiindulópontja. Első felvonásaiban a „szocialista szellem vasútján” található magát az olvasó, a 3T kultúrpolitikájából fakadó nyílt és burkolt manőverezések útvesztőjében, ahol olyan szomorú fogalmakkal találkozunk, mint a „zártkörű kiállítás” vagy a „reziliens karrierizmus”. Mintha egyszerűen nem is születhetne e kontextusban teljes jogú főszereplő. A fejezetekben elmerülve a „fölsőleges kisember” toposzára ismerhetünk, aki sötét sziluettként térképezi fel a politikai és társadalmi tereteket, és teszi láthatóvá a közeg mechanizmusából felépülő disztópiát. A narratíva szálait az olykor kegyvesztett, máskor magasra emelt kulturális hangadók mozgósítják telefon segítségével.

A szürnaturalizmus Hornyik értelmezésében mint egyfajta kényszerű kulturális fordítás¹ jelenik meg, mely kissé skizofrén módon kapcsolgat a szocialista realizmus és a rendszeridegen – értsd dekadens, giccses – absztrakció-szürrealizmus egységcsomag között bejárva a kritikai realizmus különböző irányzatait és éppúgy nyitogatva a zsdánovi doktrínák kiskapuit, mint a romláshoz vezető nyugati trendek ablakait. (Tehát hang nélkül, óvatosan.) Mindeközben a hagyományok és modernségképzetek dichotómiáját mérlegelő,² párhuzamos rendszerekben tájékozódni igyekvő művész egyfajta vizualizált „code-switching”³ révén tesz tanúságot a Hornyik által dialektusokként megfogalmazott stiláris és világnézeti beszédmódok közti jártasságáról. A kérdés itt az, hogy a művek végül átjutnak-e az államapparátus szűrőjén, vagy sem. Az egyes fejezetekben stratégiák egész tárházára látunk rá a totális ellenállástól kezdve a kompromisszumok keresésén keresztül a betagozódásig.

A szürnaturalizmus archeológiája a maga tömöríthetetlen, magas felbontású panorámájával túlmutat egy stílustörténeti jelenség kontextualizálásán és elméleti feltérképezésén.⁴ Részletes recepciótörténeti és kritikai észrevételeivel, a kor politikai hátterének feltárásával mintegy pozicionálja az olvasót egy komplexitásában zavarba ejtő valóság koordinátarendszerében. A leegyszerűsítő, kor-

társ politikai narratívák gerjesztett bulvárpolemiai közepette frissítő ilyen árnyalt képet kapni egy, a jelen felől is oly relevánsnak tűnő korszakról. Talán éppen emiatt érezzük olykor – a szereplők által kirajzolódó társadalmi erőter íratlan törvényeit is fokozatosan elsajátítva –, hogy egy realista regény lapjait pörgetjük, melynek eseményláncolatát időnként megszakítja egy-egy fogalom részletes – kontinentális gondolkodók fejtegetéseit, privát leveleket, műtermi diszkusziókat felelevenítő – ismertetése vagy egy-egy érzéki leírás („[...] az eltemetettnek vélt izmusok indázó, vibráló, a lélek lapulós sötét árnyait felverő képanyaga”).⁵

Bár a fejezetek közti rend első ránézésre bonyolultnak tűnhet, olvasás közben világossá válik a dramaturgia. A kontextuselemző svenkelést⁶ a szereplőkre fókuszáló plánok követik, majd egy-egy műtárgy közelnézetéből árnyalódik a Csernus-iskola mágikus, kísérteties – néha konfrontatív, máskor eszkéipista – realizmusa. Persze könnyű néha elveszni a lábjegyzetekben, kibillenni a könyv érvelési rendjéből, hiszen a téma szerteágazó értelmezése tulajdonképpen nem csak az elemzettek látteleit nyújtja, hanem egy olyan optikát, amely saját előítéleteink és berögződéseink felülvizsgálatára is inspirál. Ez adhatja a virtuózan megírt, sodró erejű bekezdések közti elkerülhetetlen elmerengések alapját. A revelatív fejezetek többek között az adott korban artikulálhatóra és kifejthetetlenre, a nagy irodalmi és képzőművészeti vitákat működtető háttérmozgásokra, az „enyhülés” és „bekeményítés” kívülről irányított, szellemi értelemben „távfütéses” világának diszfunkcionalitására is rámutatnak. Milyen izgalmas, amikor egy kizárólagos valóságként megélt kényszerdíszletből egyszer csak kiláthatunk! A szerző a Velázquez- és Magritte-féle (és másutt Manet festészetével is alátámasztott), tükrökkel operáló képi problematika továbbgondolásával jut el annak a művészetnek a definíciójához, mely képes felmutatni „a rendszer logikáját, és annak korlátait is”.⁷ Tehát metafestészeti eszközökkel leplezi le a médium feltételeit és konvencióit, valamint az adott kor láthatatlan erőstruktúráit. Miközben a szerző elének tárja a zárt rendszerben ütköző valóságalképzéseket, a korszakos illúzió dekonstrukciójához is kapunk útmutatót.

HORNYIK Sándor:
A szürnnaturalizmus
archeológiája, 2021
Fotó és design:
DE_FORM
→

E kötet nem zsebkönyv, egy üres asztalt és meglehetősen sok időt követel magának. Megéri azonban elolvasni azoknak is, akik azt hiszik, hogy nem érdekli őket a téma, vagy egyszerűen elborzasztják az elemzett irányzat festészeti törekvései, hiszen Hornyik e kötetében – ahogyan azt Rényi András is megfogalmazta az e könyv alapjául szolgáló nagydoktori disszertáció kapcsán opponenciájában – egy új művészettörténetírási paradigmát hoz játékba,

mely véleményem szerint művészek és elméleti szakemberek számára egyaránt izgalmas lehet, mint ahogyan a műkedvelő, műgyűjtő közönségnek is. Talán éppen a szerző által az utolsó mondatban elejtett kifejezés, az „irracionális komplexitás” élménye az – mely egyébként a könyv súlyával egyenes arányban áll –, amire a leginkább szükségünk van, ha szeretnénk megőrizni az árnyalt gondolkodás lehetőségét.

1 Hornyik Sándor: *A szürnnaturalizmus archeológiája*, 29.

2 Uo. 14.

3 A „code-switching” nyelvészeti értelemben az, amikor egy beszélő különböző nyelvek, regiszterek és dialektusok között vált a kommunikáció során a körülményeknek megfelelően. Ennek a társadalmi erőviszonyok tekintetében van elsősorban jelentősége.

4 Pusztai Ilona az *Országút* online felületén megjelent írásában a kötetnek a nagyközönség számára „élvezhető, rövidített, könnyebben befogadható” változata mellett érvel. Szerintem inkább a nagyközönség – azaz mi, olvasók – kapjuk össze magunkat. Pusztai Ilona: *A kultúra fossziliái*. *Országút*, 2022. 05. 26. <https://orszagut.com/kepzmuveszet/a-kultura-fossziliai-2919>

5 Hornyik, i. m. 103.

6 Filmipari kifejezés, mely a horizontális, oldalirányú, témakövető kameramozgást jelöli.

7 Hornyik, i. m. 66.

A 22-es évfolyam

Brad Troemel teoretikus, művész és influenszer egy videójában úgy beszél a képzőművészeti felsőoktatás újabb és újabb szintjeinek egymásra rétegződéséről, mint a művészeti társadalmat formáló „gatekeeping” egy sajátos részjelenségéről.¹ Mindig felbukkan egy másik megugrandó lécs, a mesterdiploma megszerzése pedig lassacskán minimumteljesítménynek számít. Troemel szerint csak így lehet szabályozni a túldagadó vízfolyamként is elképzelhető, a művészeti szférába áramló újoncok dömpingjét. A szerző cinikus hangnemű olvasata inkább a terület társadalmi-strukturális problémáira mutat rá, vizsgálat tárgyává válhatnak azonban az elemzett tendenciák mögötti valódi teljesítmények is.

Idén is sokan kapták kézhez a művészet dolgaiban való jártasságukat bizonyító okiratot országszerte. Annak érdekében, hogy kritikai előítéleteinket mederbe tereljük, érdemes vetni néhány pillantást a konkrét példákra is, amely alapján differenciáltabb görbéket is felvázolhatunk a képzőművészet jövőjét illetően. Csatlakozzunk e cikksorozat szerzőihez, akik a diplomázók kilátásait is latolgatva vezetnek minket végig a hazai felsőoktatás panoráma-útvonalán!

¹ Brad Troemel: *No art school degree? No Problem! Report*. (Elérhető Brad Troemel Patreon-oldalán.) 2020. április 6.